

Alberts Bels
NESANICA

S latvijskoga prevela
Santa Domijan Zviedre

Zagreb, 2026.

Ponoć

1

Sjedio sam u dubokoj, izlizanoj fotelji, onoj u kojoj se nekada tako rado izležavao gospodin Dārziņš, te čitao i pušio lulu mirisnog duhana. Iako su noći još uvijek bile studene, prozor prema ulici bio je otvoren, a noge mi je ugodno grijala mekana deka od devine dlake. Kazaljke velikog zidnog sata, prva – debela i kratka, pravi Sancho Panza, druga – dugačka i tanka, pljunuti Don Quijote, puzale su prema ponoći.

Spustivši knjigu na koljena, i učas zaboravivši što sam upravo pročitao, osluškiavao sam oštre, nervozne korake na ulici. Tanke potpetice, ojačane metalom, odzvanjale su, sve glasnije kako su se približavale; udarci o asfalt podsjećali su na ritam telegrafskih tipki. Jasno sam razabirao i strah i zbnjenost. Polako i sablasno otkucala je ponoć.

Prišao sam prozoru. Iz smjera jezera trčala je žena. Svakih nekoliko koraka bi se osvrnula, onako preko ramena, vitka figura u sivom baloneru na trenutak bi se ukočila, a onda opet krenula naprijed. Htjela se sakriti, uvući u neku kuću ili dvorište – to nije bilo teško shvatiti, sve u njezinu držanju ukazivalo je na to. Uostalom, nesanica mi je izoštrila osjetila.

Prodrimala je kapiju – bila je zaključana. Potrčala je dalje, već je bila kod Jauniksove kuće. Tu je na tren stala.

Kod Jauniksa se nije imala gdje sakriti. Ponajprije zato što je dvorište bilo opasano visokom drvenom ogradom, a dva i pol metra iznad tla bila je rastegnuta dvostruka bodljikava žica – čitav bataljun bodljikavih ježeva na straži. Kapija pod ključem, a u dvorištu onaj strašni doberman Koba. Bijesna i neukrotiva zvijer. Jauniks bi ga u šetnji pred svima mlatio onim šestokrakim bičem; tek bi se tada Koba pokorio, zavijajući i jadrno cvileći, dok bi s gospodareva čela na sjajna, iščetkana pseća leđa kapnule dvije-tri kapi znoja. I to se moglo razumjeti – težak je to i gadan posao, tući vlastitog psa dok juri za kujom u prolazu.

Jauniks je bio mutan tip, tajanstven. Nisam znao odakle je došao ni čime se bavi. Bio je umirovljenik, a kad sam ga prvi put sreo, u dušu mi se uvukla nekakva tjeskoba, kao da gledam čovjeka koji u sebi krije veliku tajnu. Zgodan, srednjeg rasta, plećat čovjek, oko šezdeset i pet godina... ma šta čovjek, gospodin (ako zanemarimo onaj bič za pse). Besprijekorno odjeven, korektnih manira, skladna hoda, nestajao bi tiho i šutke iza visoke ograde svoje vile. S moga se prozora dobro mogao vidjeti njegov uređeni vrt: jabuke, šljive, grmovi ogrozda, jorgovani. O njemu nitko nije znao ništa pametno. Čak ni Grizkalniete nije otvarala usta kad bi je pitali za njega, a to je već nešto značilo. Pričalo se da ima bolesna jetra, mračnu prošlost, beznadnu budućnost. Iskreno rečeno, to me jedva zanimalo – što se mene tiču glasine, tračevi i bapske priče?

Žena se na trenutak zadržala kod Jauniksove kuće kolebajući se: trčati dalje ili pokušati otvoriti kapiju. Odmjerila je ogradu i bodljikavu žicu pa potrčala dalje. Čudio sam se što pas ne reži, što ne laje. Kobi ni traga. Zagledao sam se niz ulicu, progonitelja niotkud. Kad se stvorila pod mojim prozorom, viknuo sam:

– Halo!

Trgnula se, zastala i pogledala gore.

– Što je bilo? – upitao sam. – Neka nesreća?

– Da – odvratila je.

– Mogu li vam pomoći?

Nije odgovorila, samo je gurnula kapiju, prošla kroz vrt i stala pred ulaz. Bio je zaključan.

Bacio sam joj ključ. Zveknuo je i nekoliko puta odskočio na stazi. Trenutak poslije bila je unutra. Izašao sam u hodnik, otvorio vrata stubišta. Stajala je preda mnom.

Imala je otprilike dvadeset i pet godina. Kutovi usana obješeni, baš onako pesimistično, ispod očiju tamni podočnjaci, vjerojatno razmazana maskara. Odjeća joj je bila zgužvana. U hodniku polumrak, pa nisam mogao vidjeti više.

Kroz otvorena vrata moje sobe preko tepiha se pružala staza svjetlosti. Tom je stazom, bez riječi, ušla i odmah krenula prema prozoru. Nagnula se daleko preko prozorske daske, gledala je prema jezeru, zatim se okrenula i leđima naslonila na okvir, kao da čeka što ću reći.

Staklo otvorenog prozora bacilo je odbljesak lampe na njezino lice; tračak svjetlosti pao joj je preko sljepoočnica. Prvo sam pomislio da se lampa pomaknula,

28 a onda shvatio da se žena posljednjim atomima snage drži na nogama.

Oči su joj se sklopile. Ali ja sam već bio kraj nje, uhvatio je u naručje i odnio na kauč.

Koliko god mi je znanje medicine bilo slabo, vidio sam da nije u nesvijesti. Duboko, pravilno disanje, neobičan mir na licu i snažan, pun puls, sve je govorilo da žena spava tvrdim snom. Namjestio sam joj jastuk. Malo sam se premišljao pa joj skinuo kaput. Nije se trznula. Nije se probudila čak ni trenutak poslije kada je cijelu kuću potresao strašan krik.

Ponoć

2

Naša kuća zvuči poput violine.

Drvo, šindra, žbuka i boja; dva kata, osam obitelji stiješnjjenih u dva stana. Astersova soba bila je tik do moje; zid joj je bio izbočen kao rub osmerokutne utvrde sa ostakljenim puškarnicama. Astersov živčani sustav često je s njim izvodio ovakve trikove: noću bi se prolamali srcedrapajući krikovi, na svim bi se prozorima palila svjetla, a krivac bi jedini nastavio slatko spavati, i ne sluteći da urla. Živce je liječio glazbom. Bio je to u svakom pogledu tih čovjek, hodnikom je hodao nečujno poput kakva duha ili trola iz skandinavskih legendi, liječio je živce glazbom, zato su ga prozvali “driler valcera”. Bio je visok, plav i žilav, širokih usta, tankih poput žabljih. Kad sam morao na put – a zadnjih godina

moralo se sve češće – kofer bih pakirao s olakšanjem. U tuđini, u dalekim gradovima, ti mi slatki valceri nisu parali uši. Ali čim bih se vratio, s Urala, iz Lenjingrada ili Tbilisija, valcerska kružna pila nanovo bi me počela rezati. Nedjeljom ujutro ulica je bila toliko nijema da si mogao čuti kako se kod Astersa škripavo namotava zavjesa, kako platno šušti dok se podiže i kako odmah nakon toga zavija novi valcer. Jednom sam izračunao koliko je igala potrošio, koliko je ploča izlizao i koliko je mojih živaca istrošio liječeći vlastite. Asters je tvrdo-glavo vrtio te ploče na starom, valjda još pretpotopnom gramofonu. Na kraju se u meni rodila nekakva manijakalna potreba za tim zvukom. Ako bih zaglavio na službenom putu dulje od mjesec dana, počeo bih čeznuti za našom ulicom, za onom glatkom, modrikastom asfaltom trakom što se spušta k jezeru, i za Astersovim valcerima.

Iako bih kod kuće ponekad jutrom čamio barem četrdeset minuta dok ne dođem na red za kupaonicu i zahod. Naravno, moram priznati da sam samo zbog vlastitog nemara, ili točnije, inercije, trpio tako neudobne uvjete. Ime sam davno stekao, uvažavali su me: od običnog ekonomista dogurao sam do autoriteta kojeg za savjet pitaju poduzeća od državnog značaja. Zараđivao sam dovoljno za velik, gospodski stan, no ili mi onaj unutarnji boem što čuči duboko u meni nije dao da postanem rob kućanstva ili mi se naprosto – što je bliže istini – nije dalo trošiti snagu na takve tričarije kao što je uređenje vlastitog života. Moja duhovna hrana bili su ekonomski bilteni, predračuni i industrijska oprema. Gutao sam ih u nevjerojatnim količinama i

30 nevjerojatnom brzinom. Zahvaljujući pamćenju koje je radilo kao savršen stroj, već sam u trideset prvoj dogurao do statusa za koji drugima treba cijeli radni vijek.

U mojem brlogu sve je bilo podređeno radu. Uza zid ogroman kauč, dug koliko i širok (na njemu je sada čvrsto spavala nepoznata žena), dva ugradbena ormara, tri police s knjigama – moram reći, skupio sam ozbiljnu biblioteku – i u kutu najkompaktniji radio s televizorom u jednom uređaju. Slobodnog prostora ostalo je jedva osam kvadrata.

Tako sam živio. Zapravo, u samom paklu, da ne kažem što gore.

Dolje, u pet soba pet obitelji. Točno ispod mene, u najvećoj sobi živio je Dračūns, degustator u tvornici likera, sa suprugom i dvjema kćerima. Sitan čovjek inteligentnog lica, vječno u sivom, s odvratnom plavom kravatom preko karirane košulje. Vječno pogrbljen, kao da osim vlastitih kostiju na leđima tegli još barem šezdeset kilograma olova. Dračūns me intrigirao svojim otvorenim i neskrivenim otporom prema svemu. Pljuvao je po vladi u svim pitanjima. Da su mu dali megafon i dopustili da sudjeluje u predizbornoj kampanji, na sav glas bi urlao po ulicama da su “svi zastupnici izdali principe revolucije”.

“Molim?” – galamio bi Dračūns. – “Stambena površina!? Imam četiri i pol kvadrata po glavi, zbog toga ne mogu biti na listi za stan. Konj u štali ima više prostora! Cijeli život ću proživjeti u ovom kavezu! A što ako želim radnu sobu, dnevni boravak, sobu za svaku kćer? Što onda? Što onda da radim? Moram se zadužiti za dvije i pol tisuće rubalja pa stajati nekoliko godina u redu za

zadružni stan. Što su dvije godine? Tridesetina života! Ali, drugovi, zar mi cijeli život ne provodimo čekajući u redu? I onda ću biti u dugovima do grla, do groba ću se grbiti da ih vratim, kvragu, što će mi sve to!”

Poslije sam doznao da Dračūns ima ljubavnicu negdje u centru grada. Priznajem, bio sam iznenađen. Ispostavilo se da je njegova žena to znala, ali se držala kao da je se to uopće ne tiče. No poslije sam shvatio da ju je to pogodilo kudikamo dublje nego što sam mogao zamisliti. Žena je imala devedeset i pet kila, a jednako težak i neumoljiv bio je i njezin naum da što prije uda obje kćeri, naravno, ne za istoga, poželjno je bilo da svaka dobije svog muža. Kćeri su, doduše, mogle još pričekati, starijoj je bilo devetnaest, mlađoj tek šesnaest, ali roditelji nisu imali strpljenja, pogotovo majka. Žene su osjetljivije na te svakodnevnne “neugodnosti”, a živjeti u prizemlju bilo je, blago rečeno, pravi podvig. Pet obitelji na jednu kupaonicu (bez tople vode) i jedan zahod, pet obitelji stisnutih u kuhinji od jedva četrnaest kvadrata. Ondje je stajalo pet primusa, smrdjelo je po ribi prženoj na petroleju, i ondje bi se oko doručka, ručka i večere sjatilo pet domaćica – svaka osamdeset puta gora od kvočke – kuhalo, pržilo, pirjalo, valjalo okruglice i otimalo se za komad životnog prostora. Dračūnsova je uživala glas najsvadljivije, pa su ostale četiri “kuharice” držale zajedničku frontu protiv nje. Dračūnsova je sanjala o trenutku kad će kakav plemeniti zet odvesti njezinu malu, bilo koju, i osigurati punici sobicu u svom stanu, gdje bi se ta o život nasukana žena napokon odmorila od svih trauma komunalne kuhinje i onih scena koje joj je neprestano priređivao njezin muž, onaj ma-

li degustator likera. Da je Dračūnsova imala pouzdanu dušu kojoj se smjela izjadati, ta bi prijateljica saznala da ju zapravo duboko boli to muževo švrljanje s onom iz centra, da se zato i krvi s tih pet vještica u kuhinji. Čaša se prelila prošli tjedan kad je Dračūns objavio “zauvijek zbogom”, ugurao radio pod ruku i s nakrivljenim šeširom zbrisao prema centru. S nakrivljenim šeširom! To je samo pokazalo da su u Dračūnsu životinjski nagoni prevladali nad osjećajnim obiteljskim čovjekom, što je on – unatoč svim skandalima – ipak bio. Najgore je bilo to što se Dračūns nakon tri dana vratio, i to zajedno s radiom; aparat je krepao, a Dračūnsova supruga doznala je da i ljubavnica jedva preživljava u jednoj sobici nekog komunalnog stana i da je u tom centru jednaka takva gužva kao i na periferiji. Dok je on ondje sjedio na jedinom zahodu, petero drugih podstanara već je u hodniku, škrugućući zubima, pridržavalo hlače rukama, i siroti Dračūns to jednostavno nije mogao podnijeti. Kakav apsurd! Samo zbog toga se vratio, a nipošto iz ljubavi prema svojoj zakonitoj supruzi. Kakav jad! Dračūnsova je već potajno maštala da se napokon otarasila te nevjerne “lakmus-trake” (tako ga je zvala u sebi, da je nitko ne čuje), ali se lakmus-traka pokajala, ispljunula svoje mračne tajne (čak i adresu one druge), a supruga ju je otišla izgrditi zbog pokvarenog radija. No ispalo je da je ljubavnica isto takva krupna, životom zgažena žena bez trunke zlobe, pa su se obje nesretnice pošteno isplakale nad svojom sudbinom – lošim mužem i ljubavnikom.

– Pa on ne zna ni običan radio popraviti – jecala je ljubavnica.

– Ali bar ne pije! – branila ga je žena.

Dračūns uistinu nije pio, ali samo kako ne bi otupio osjetila za degustaciju, što mu je bila jedina svijetla točka u tom crnilu od života. Nakon tri sata dugog razgovora žene su se konačno složile.

– On je zapravo samo obična lakmus-traka (s ma-
lim *D*)! – uzdahnula je jedna.

– Križ se mora nositi do groba! – dodala je druga.

– A najteže je kad se pere rublje... jer imamo samo
jednu kadu.

– Ima i gorih muževa.

No kad bi izbila tučnjava – a izbijala je često – kad bi se one četiri “kraljice” ujedinile protiv Dračūnsove, muž joj je uvijek uskakao u pomoć. Sve bi počelo potmulim mrmljanjem koje bi se, kao da se usklađivalo i uvlačilo u zidove kroz ventilacijski otvor, savršeno čulo gore u našoj kuhinji na prvom katu. To zajedničko okno za zrak bilo je naš kućni razglas. Riječi se, doduše, nisu dale razabrati, ali slika je bila jasna. Bujica riječi bi zadrhtala, zapljusnula i počela teći brže; u jednolično mrmljanje glasova umiješali bi se nekakvi udarci, kakav lonac ili tava zazvečali bi na štednjaku glasnije nego obično. Zatim bi se na trenutak kao utišalo, zgrušalo, a šum bi se pretvorio u duboko kovitlanje – sve to podsjećalo je na vrtloženje rijeke kod mlinskih ustava. Netko bi otvorio ustavu onom jednom, neoprostivom psovkom, i suđe bi se počelo sudarati poput štitova. I počelo bi! Dračūnsova bi se muški držala pola minute, a onda bi njezino očajno “upomoć” prizvalo konjicu. Dračūns bi, onako lagano, izletio iz sobe gdje je već stajao kod vrata i čekao pravi tren. Vidio sam to jednom vlastitim očima: uletio je u kuhinju gipko, baš kad je

sukob ušao u finale. Šamari su letjeli kao palačinke, a jedna mu je saveznica na glavu izlila lonac vruće juhe s pilećim nogicama. Dračūns je tada, bijesan do usijanja, šakama istjerao ženski bataljun van, dok je njegova žena dahtala: “Ajme, ofurile su ga!” Kad bi ga zalili nečim vrućim, borio se poput zvijeri. Uskoro bi susjede nestale u svojim sobama, a u hodniku bi se pojavio Dračūns, pobjednički stresajući juhu s kose i nehajno vadeći pileću nogicu što se zaglavila iza uha.

Naravno, kad bi se žene ujedinile u zajedničku frontu protiv njega, lako bi odnijele pobjedu, ali uvijek bi se potkrala neka taktička greška pod nazivom: “Neće valjda vlastitu juhu izliti Dračūnsu na glavu”. Dok je “kuharica juhe” prigovarala onoj koja ga je zalila, Dračūns bi se izvukao živ i zdrav, pobijedivši protivnice jednu po jednu. Samo je jednom morao posegnuti dublje u džep i platiti za naneseni bol samohranj majci Frosji. Cjenik je sastavio kućni starješina Urka: tri rublja za modricu na skrivenom mjestu, šest rubalja za onu na licu.

Pazikuća Urka po naravi je bio teški parlamentarac. Kod njega nijedno pitanje nije prolazilo bez beskrajnih razglabanja i glasanja. Dobro pamtim onaj dan prošle jeseni kad su se svi punoljetni stanari sjatili u kuhinju na prvom katu ne bi li riješili neku važnu stvar. Rasprava se otegnula na dobrih pola sata i, po svemu sudeći, nikamo nije vodila. Nitko nije htio podmetnuti leđa za taj prljavi posao.

– Petja – izustila je Urkina žena Ljolja – četkice za zube ćemo još i maknuti, ali ove časopise, novine i koalice knjiga, to nikako! Dračūnsove balavice su ih razbacale, pa neka one i pospremaju. Petja, kad ti kažem!